

LA PROTECCIÓ LEGAL DE L'OCCITÀ ARANÈS

Xavier MORAL AJADO¹
Generalitat de Catalunya

1. CATALUNYA, UN MARC JURÍDIC PER PROTEGIR L'OCCITÀ

La protecció de l'occità aranès troba la base jurídica fonamental en l'article 3.3 de la Constitució espanyola, que preveu («La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció») un reconeixement genèric que ha permès el desenvolupament d'un marc legal específic, que exposem en aquest article. Així, podem afirmar que l'occità és la cinquena llengua oficial de l'Estat espanyol i que l'Aran és l'únic territori de cultura occitana amb reconeixement de la seva llengua com a oficial.

Efectivament, la llengua occitana té assolit a Catalunya, i més especialment a l'Aran, el més alt nivell de reconeixement jurídic possible. Un estatus legal sense equivalent a la resta de territoris del domini lingüístic occità, als estats francès i italià. L'actual Estatut d'Autonomia de Catalunya estableix la llengua occitana com a oficial a Catalunya. L'article 6.5 diu textualment:

La llengua occitana, denominada aranès a l'Aran, és la llengua pròpia d'aquest territori i és oficial a Catalunya, d'acord amb el que estableixen aquest Estatut i les lleis de normalització lingüística.

Aquesta previsió legal, de la qual ara (2016) fa deu anys, va causar un cert impacte i sorpresa en medis de la gestió lingüística en general però, més especialment, en medis occitanistes Corberes enllà, on fins i tot es van fer actes oficials presentant Catalunya com a model i un dels pocs països trilingües al món. La manera amb què aquesta oficialitat era rebuda i percebuda variava, evidentment, segons la perspectiva amb què es tracten i projecten en cada territori (català o occità) els debats sobre qüestions lingüístiques.

L'article 6.5 de l'estatut condiciona, però, aquesta oficialitat. Amb la remissió final de l'article a les lleis de normalització lingüística (*id est*, en aquell moment la Llei 1/1998

1. Responsable de llengua occitana a la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya.

de Política Lingüística, posteriorment la Llei 35/2010) l'Estatut està plantejant una oficialitat modulada legalment i de manera sectorial, pel que fa al territori no aranès. Alhora, aquesta remissió permetia tres possibilitats de desenvolupament legal: a) per mitjà d'una modificació del règim especial de la Vall d'Aran;² b) a través d'una reforma de Llei 1/1998 de Política Lingüística (concretament l'article 7) per incloure-hi una regulació més extensiva i detallada referida a l'occità; i c) per mitjà d'una llei pròpia i específica.

El Govern es va decantar el 2009 per la tercera opció. De fet, en qualsevol cas ens trobàvem davant del desenvolupament de l'article 6, que el mateix estatut considera com matèria de desenvolupament bàsic de l'Estatut, motiu pel qual es requeria una majoria qualificada per a l'aprovació.³ Això comportava un esforç polític d'envergadura, perquè va caldre l'assoliment d'un consens de les principals forces polítiques representades al Parlament.

En ser l'Estatut la màxima norma jurídica de Catalunya, això comporta que la llengua occitana hi assoleix el primer ple reconeixement institucional jurídicopolític de la seva història, ja que, amb la declaració estatutària d'oficialitat, aquesta s'insereix jurídicament en l'anomenat bloc de constitucionalitat de l'Estat espanyol, i permet que l'occità s'inclogui en el conjunt de llengües que són oficials a l'Estat, amb el que això comporta dins de l'Estat, però també en relació amb la protecció de la Unió Europea.

L'altra innovació jurídica notòria que fa el text estatutari del 2006 és que l'occità esdevé una llengua amb una oficialitat extraterritorial, és a dir, enllà del propi domini lingüístic. Fet que contrasta amb la manca de cap reconeixement en la major part del seu espai territorial històric (*l'airal o espaci occitan*), i on la situació i ús social de la llengua està en una situació de més que alta i greu precarietat.

En aquest article s'apunten alguns elements que expliquen el perquè d'aquesta oficialitat i el que comporta, i alhora s'apela a una reflexió sobre fins on la legalitat pot ser instrument per garantir la preservació i la recuperació d'una llengua. Altrament, caldrà observar si es plantegen limitacions extrajurídiques en una normativa lingüística, com ara en el terreny de la legitimitat social.

2. L'EVOLUCIÓ EN EL TRACTAMENT JURÍDIC DE L'OCCITÀ ARANÈS

Des de la primera referència estatutària a l'aranès el 1979, es constaten dos vectors que han evolucionat paral·lelament en el reconeixement de l'occità aranès.

2. Revisió del règim especial d'Aran efectuada amb la nova Llei 1/2015, de 5 de febrer, de règim especial d'Aran (DOGC núm. 6810-A, de 13 de febrer), que substitueix l'anterior Llei 16/1990, de 13 de juliol.

3. D'acord amb l'article 62.2 de l'Estatut, les matèries regulades en l'article 6 tenen la consideració de desenvolupament bàsic de l'estatut i, a aquest efecte, requereixen la majoria absoluta del ple del parlament en una votació final del conjunt del text proposat, per ser aprovades. Aquesta mateixa circumstància concorre per a l'aprovació de la nova Llei 1/2015, de 5 de febrer, de règim especial d'Aran.

D'una banda, un progressiu reconeixement legal de l'occità aranès, tant pel que fa a l'estatus d'oficialitat com en el reforçament i creixent cobertura legal, amb l'explicitació i la concreció de drets lingüístics, àmbits d'actuació, etc., per a habilitar polítiques actives de protecció i foment de la llengua. D'una altra banda, una evolució progressiva en el tractament, identificació i reconeixement lingüístic de la llengua de l'Aran. Ens referim a un marc temporal que podem acotar entre el 1979, any del primer text estatutari de Catalunya, i el 2015, en què s'aprova la revisió legal del règim especial d'Aran i del seu autogovern.

Efectivament, el 1979, el primer Estatut d'Autonomia de Catalunya va preveure en l'article 3.4: «La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.» Aquest és un precepte que, especialment per la seva formulació *in fine*, copiada de l'article 3.3. del text constitucional, ha estat durant molts anys objecte de contestació tant jurídica com lingüística, per la imprecisió que traslladava i per la manca de previsió política respecte de l'occità aranès que revelava, esmentat en el mateix article com a «parla aranesa.»⁴

El 1983, la primera Llei de Normalització Lingüística de Catalunya⁵ preveia un títol específic, el cinquè, a la normalització de l'ús de l'aranès. Cal dir, però, que, tot i presentar-se formalment com un títol de la llei, aquest hi apareix amb només un article (el 28), i es reproduïx la mateixa impressió d'additament final a la norma general. Tot i així, en aquest cas s'hi observa respecte dels textos legals anteriors ja una evolució en la identificació jurídica i lingüística de l'aranès com a llengua pròpia de la vall d'Aran (art. 28.1). Per tant ja no una parla, i amb caràcter propi com el català per al conjunt de Catalunya. És, doncs, el 1983 quan per primera vegada (Llei 7/1983) s'estableix un rang jurídic de llengua oficial per a la l'occità de l'Aran. El mateix any que la Generalitat de Catalunya aprova i publica les primeres *Normes ortogràfiques de l'Aranès*.⁶

El 1990, la primera Llei de règim especial d'Aran⁷ fa un pas més endavant, en aquesta ocasió en la correcta identificació i tractament lingüístic de l'aranès. L'article 2.1 de la Llei exposa literalment: «L'aranès, varietat de la llengua occitana i pròpia d'Aran, és oficial a la Vall d'Aran [...]» Un reconeixement explícit de l'aranès com a variant de la llengua occitana que es consolida en ser recollit també en la nova Llei 1/1998, de 7 de gener, de Política Lingüística, que substituïa l'anterior de 1983. L'article 7 de la Llei 1/1998 diu textualment «L'aranès, variant de la llengua occitana pròpia de la Vall d'Aran, es regeix [...]»⁸

4. Vegeu per exemple la contundència sobre aquest aspecte en l'article «La situació jurídica de la llengua occitana a la vall d'Aran», de Juli Pallarol i Sánchez, publicat a *Revista de Llengua i Dret*, núm. 16 (desembre de 1991), text també presentat com a conferència a la Universitat Occitana d'Estiu a Vielha, del 2 al 5 de juliol de 1990.

5. Llei 7/1983, de 18 d'abril, de Normalització Lingüística de Catalunya (DOGC núm. 322, de 22 d'abril de 1983).

6. Decret 57/1983, de 14 de gener, pel qual s'adopten les normes ortogràfiques de l'aranès (DOGC núm. 312, de 163 de març de 1983).

7. La Llei 16/1990, de 13 de juliol, sobre el règim especial de la Vall d'Aran (DOGC núm. 1326, de 3 d'agost de 1990).

8. L'article 2.1 de la Llei 16/1990 de règim especial, així com l'article 7 de la Llei 1/1998, seran derogats posteriorment per la Llei 35/2010, d'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran (disposició derogatòria).

L'evolució del tractament jurídic de l'aranès des de 1979 és, doncs, el d'una *oficialitat establerta i reconeguda progressivament*. Des d'un reconeixement i esment oficial el 1979, l'aranès passa a obtenir una oficialitat parcial en la Llei 16/1990, i assoleix un ampli reconeixement el 2006, amb el nou Estatut.

Per això convé recordar el primer context jurídic a partir de l'Estatut de 1979. L'oficialitat de l'occità aranès no era prevista directament en el text estatutari del 1979 (ja hem vist que s'hi preveia un especial respecte i protecció), i per aquest motiu jurídicament es considerava una oficialitat que derivava de la Llei de Normalització lingüística de 1983, era una oficialitat "interna" de Catalunya, sense que pogués comportar plenament conseqüències oficials a l'exterior, o per poder establir relacions amb la resta de territoris occitans, per una via formal i oficial, en un pla de relacions de cooperació internacional. Aquesta mancança de l'Estatut de 1979 comportava també limitacions pel que fa a un reconeixement de l'occità aranès com una de les llengües de l'Estat espanyol, i situar-se a l'empara i beneficis de la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries (CELRoM), a la qual es va adherir, i que va ratificar, l'Estat espanyol.⁹

Aquestes limitacions se superarien en ocasió del segon Estatut d'Autonomia de Catalunya el 2006, que esmenta explícitament la llengua d'Aran en l'article 6.5. D'aquesta manera es van evitar les mancances jurídiques que derivaven de l'anterior ambigüitat del marc legal. Encara que l'oficialitat proclamada estatutàriament hi és prevista com a modulable, la seva inscripció explícita en el text estatutari comportava la incorporació de l'occità en el catàleg de llengües oficials de l'Estat espanyol i, doncs, com a conseqüència que l'occità és a l'empara de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, ratificada per l'Estat.

El text estatutari de 2006, però, no es limita a corregir el reconeixement explícit de la llengua d'Aran com a llengua oficial, sinó que va més enllà en diversos aspectes, que podem ressenyar de la manera següent:

- a) l'objecte establert en l'article 6.5 és directament la llengua occitana;
- b) la llengua reconeguda com a pròpia de l'Aran és l'occitana;
- c) el terme *aranès* s'hi manté per bé que amb un doble sentit:
 - a. com a denominació territorial de l'occità, per tant, element complementari;
 - b. com a modalitat lingüística específica de l'occità d'Aran;
- d) l'occità esdevé llengua oficial a tot Catalunya, amb una oficialitat extraterritorial modulada;
- e) preveu com a Administracions competents la Generalitat i el *Conselh Generau*.

Si d'una banda queda ben establerta la identificació i la filiació de l'aranès en termes científics i lingüístics com a part de la llengua occitana, i "occità" és sempre l'ad-

9. Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, adoptada en forma de convenció pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 25 de juny de 1992, oberta a signatura dels estats membres el 5 de novembre de 1992. L'Estat espanyol s'hi adhereix en tots els seus capítols, i la ratifica el 2 de febrer de 2001. Hi entra en vigor l'1 d'agost de 2001 i se'n publica l'instrument de ratificació al BOE núm. 222, de 15 de setembre de 2001.

jectiu que acompanya el concepte 'llengua'; per una altra banda el mateix estatut sembla ambigu quan empra exclusivament el terme *aranès* amb relació als drets lingüístics (art. 36) i a un mandat de foment i difusió (art. 50). És a dir, si la llengua queda preceptivament, acadèmicament i jurídica, reconeguda i definida com a *occità*, en canvi, quan es tracta i es preveuen els efectes que se'n poden derivar, dels drets lingüístics subjectius i les polítiques actives, àmbits de major concreció i relació directa amb els ciutadans, la llei només empra el terme *aranès*. Semblaria que els drets lingüístics només serien exigibles i aplicables en una modalitat de la llengua, l'aranesa? Una interpretació així seria contradictòria, ja que els drets lingüístics, tant de caire personal o subjectiu, com de caire col·lectiu, s'estableixen en relació amb una llengua, i no pas amb una modalitat d'aquesta.

Per altra part, l'oficialitat de l'occità com a *llengua pròpia* de l'Aran, tot i que no se'n precisen els efectes jurídics, sí que ratifica l'especial compromís dels poders públics amb relació a aquesta llengua, que es desprèn de l'article 50.1 de l'Estatut:

Art. 50.1 Els poders públics han de protegir el català en tots els àmbits i sectors i n'han de fomentar l'ús, la difusió i el coneixement. Aquests principis també s'han d'aplicar respecte a l'aranès.

Totes aquestes previsions, inclosa una aparent ambigüïtat denominativa de la llengua, es desenvolupen amb la Llei 35/2010, d'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran, que desplega els articles de l'Estatut sobre l'oficialitat (art. 6.5), els drets lingüístics (art. 36) i les polítiques de foment (art. 50). I allà on l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006 introdueix la referència a la llengua de l'Aran amb una fórmula de doble denominació (*llengua occitana, denominada aranès a l'Aran*), la Llei 35/2010 manté i consolida aquesta mateixa doble formulació, amb la complexitat pràctica i les possibilitats interpretatives que se'n poden derivar.

Tradicionalment, la legislació catalana s'ha referit a la llengua pròpia de l'Aran com a *aranès*. Aquesta és una denominació que persisteix, d'una o altra manera, encara que s'hagi evolucionat cap al reconeixement de l'occitanitat de l'idioma, com veiem en les lleis recents del Parlament de Catalunya, que fins reconeixen ben explícitament el caràcter nacional occità de l'Aran, la seva llengua i la seva cultura.¹⁰

N'és un més que clar exemple d'aquesta persistència ja el mateix títol de la llei que desplega l'article 6.5 de l'Estatut: *Llei 35/2010, d'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran*. També en aquest sentit vegeu la darrera llei amb continguts lingüístics referits a

10. Vegeu en aquest sentit la Llei 1/2015, de 5 de febrer de règim especial d'Aran, que en el preàmbul reconeix l'Aran com a realitat nacional amb una llengua i una cultura pròpies, comunes i compartides amb la resta d'Occitània. Més concretament, vegeu també en la part dispositiva l'article 1 de la Llei, que estableix:

Art. 1. Aran és una realitat nacional occitana, dotada d'identitat cultural, històrica, geogràfica i lingüística, defensada pels aranesos al llarg dels segles, reconeguda per l'Estatut d'autonomia de Catalunya com a entitat territorial singular formada per l'agrupació de terçons, amb personalitat jurídica pròpia i plena capacitat i autonomia, estatutàriament garantida, per a la gestió dels interessos propis de la comunitat política que representa.

la llengua occitana, la *Llei 1/2015, de 5 de febrer, de règim especial d'Aran*. L'article 8.1 expressa literalment: «L'aranès, nom que rep la varietat autòctona de la llengua occitana a Aran, és la llengua pròpia d'aquest territori [...]»

3. UNITAT I DUALITAT. LA LLEI 35/2010, D'1 D'OCTUBRE, DE L'OCCITÀ, ARANÈS A L'ARAN

La Llei de l'occità, aranès a l'Aran, usa en el seu articulat tant la denominació d'*aranès* com la d'*occità*. Sovint aquests dos termes hi apareixen usats sols. Però cal referir-se també a altres expressions que sovintegen al text legal, com ara «la llengua pròpia de l'Aran» o, més puntualment, la «llengua que regula aquesta llei». Un cop més, ens trobem davant d'una doble denominació per conjugar alhora i satisfer diverses sensibilitats, bé siguin locals del propi territori (Aran), bé siguin més generalistes (occitanistes) en coherència amb el reconeixement de la filiació i el caràcter plenament occitans del parlar de l'Aran.

Com ja s'ha exposat, la Llei 35/2010 fa servir la menció «aranès» cada vegada que es tracta de previsions o mandats concrets. Amb tot, res no exclou la possibilitat d'usar la llengua occitana en altres formes normativitzades per a contextos i actuacions de les Administracions, que no tinguin com a objecte específic i únic l'Aran i els ciutadans aranesos.

Això planteja la qüestió dels models de llengua que es poden usar oficialment, ja que la llengua occitana compta amb diverses variants codificades, des d'un estàndard general o referencial, fins a estàndards regionals (llenguadocià, gascó, provençal...) que, essent tots igualment acceptables lingüísticament, podrien ser utilitzats en el marc de la llei. Tot i això, el text legal només esmenta explícitament, i se'n pot deduir que s'ha de fer així, alguns casos en què l'ús previst és la modalitat aranesa. Els dubtes que sorgeixen són dos:

- a) la possibilitat d'ús (o no) d'un occità estàndard i referencial, allà on la llei preveu explícitament, o se'n desprèn de l'articulat, un ús de la modalitat aranesa;
- b) la possibilitat d'un repartiment funcional d'usos entre les modalitats aranesa i un estàndard (referencial), segons els diversos casos.

Caldria afegir que la llei no esmenta explícitament un model d'occità estàndard o referencial, com tampoc no esmenta pel seu nom cap modalitat d'estàndard regional, llevat del propi aranès. De fet això deixa la porta oberta a l'ús de qualsevol modalitat d'occità, llengua que, cal recordar-ho, no compta amb un organisme o autoritat lingüística clarament establert, i que la mateixa norma lingüística presenta encara mancances o notòries oscil·lacions. A tall d'exemple, al mot català *illa* corresponen diverses formes, totes igualment i autènticament occitanes, com *ila*, *irla*, *illa*, *ierla*, *isla*, *iscla*. La qual cosa comporta a la pràctica una dificultat en situacions, com per exemple l'edició d'un mapa

escolar, en què cal optar preferentment per una sola forma d'entre les possibles per a un exotopònim occità en què figuri aquesta paraula: *Isclas Maldivas? Illas Maldivas?*

Davant dels possibles usos de models de llengua com l'aranès, el referencial, o models regionals més pròxims lingüísticament (gascó) o geogràficament (llenguadocià), la llei no aporta orientacions. Les úniques concrecions sobre la modalitat lingüística són referides a la varietat aranesa. Vegeu clarament l'article 7:

Art. 7.1 Les lleis del Parlament de Catalunya s'han de publicar també en aranès. La versió aranesa té caràcter oficial.

Art. 7.2: Les disposicions, les resolucions i els acords de les institucions i els ens que conformen la Generalitat i el seu sistema institucional s'han de publicar també en aranès si afecten específicament l'Aran.

Encara que l'esperit i els fonaments de la llei són clars quant al respecte i la voluntat de defensa de la unitat lingüística de l'occità (article 4) sobre els principis de la grafia clàssica i de l'obra codificadora de Loís Alibèrt, amb la seva *Gramatica Occitana, segon los parlars lengadocians*,¹¹ la legislació catalana no va més enllà i deixa a la discrecionalitat interpretativa del Govern la concreció dels models d'usos lingüístics que es puguin emprar en occità, com a llengua oficial a Catalunya. Això, en el benentès que calgués fer aquesta consideració, o bé optar per una línia de continuïtat d'ús de la modalitat aranesa de l'occità, la qual s'ha de considerar com a tan bon occità i igualment legitimat que l'occità de qualsevol altra part del domini lingüístic.

Aquesta focalització en l'aranès, aparellada amb una manca de referència a cap altra forma d'occità, troba correlació en altres apartats de la Llei. El mateix article 4.3 preveu l'establiment d'una autoritat lingüística i acadèmica per a l'occità a Catalunya amb l'*Institut d'Estudis Aranesi*.¹² Tant l'article 4.3¹³ de la llei com el Decret 12/2014, de 21 de

11. *Gramatica occitana, segon los parlars lengadocians*, Societat d'Estudis Occitans (SEO), publicada a Barcelona i a Tolosa de Llenguadoc el 1935, gràcies al suport de l'Oficina de Relacions Meridionals que encapçalava l'occitanista català Josep Carbonell. La *Gramàtica* va ser publicada per capítols al si de la *Revista Ôc*, editada per la mateixa SEO amb suport des de Catalunya, entre 1931 i 1934. Ha estat reeditada el 1976 pel Centre d'Estudis Occitans de la Universitat Pau Valèri de Montpelhèr, i també l'any 2000, amb una tercera edició a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans, amb col·laboració amb l'Institut d'Estudis Occitans. L'obra codificadora d'Alibèrt, en la qual cal comptar també el diccionari *Occitan-français*, publicat pòstumament el 1965, ha estat continuada i actualitzada pel *Conselh de la Lengua Occitana* el 2007. Vegeu *Preconizacions del Conselh de la Lengua Occitana. Document de sintèsi*, a cura de Domèrgue Sumien, publicat a *Linguistica occitana*, núm. 6, desembre de 2007, edició consultable a internet.

12. Precepte desenvolupat pel Decret 12/20104, de 21 de gener, pel qual s'atorga a l'*Institut d'Estudis Aranesi* el caràcter d'acadèmia i d'autoritat lingüística de l'occità, llengua pròpia a *Era Val d'Aran* i oficial a Catalunya (DOGC 6546, de 21 de gener), que reconverteix l'*Institut d'Estudis Aranesi*, abans organisme autònom del *Conselh Generau d'Aran*, en corporació de dret públic independent.

13. L'article 4.3 de la Llei 35/2010 diu literalment: «[...] li correspon i ha de tenir l'autoritat lingüística per fixar els convencionalsmes d'ús de l'aranès d'acord amb la consideració de variant lingüística del tronc occità comú [...]».

gener, que desplega el precepte, preveuen una autoritat lingüística en relació només amb la modalitat aranesa i la normativa específica. Amb relació al conjunt de la llengua les funcions de la nova acadèmia (constituïda formalment el 2015) són d'assessorament, i per tant no prescriptives, i se circumscriuen a un mandat de col·laboració amb altres institucions i organismes de l'espai occità per a l'establiment d'una normativa de referència per al conjunt de la llengua. Col·laboració que es preveu generalista per al foment i projecció internacional de la llengua occitana.

Un altre aspecte a destacar de la Llei 35/2010 és la precisió del marc competencial en matèria lingüística. Aquest era esbossat en l'article 143.2 de l'Estatut.¹⁴ D'acord amb la Llei,¹⁵ el marc competencial respecte de l'occità aranès queda repartit de la manera següent:

- a) competència exclusiva en normalització i foment a l'Aran per al *Conselh Generau*;
- b) competència compartida en difusió a la resta de Catalunya i en acció exterior, per a la Generalitat i el *Conselh Generau*;
- c) competència en l'exercici de l'autoritat lingüística de la modalitat aranesa (assessora en modalitat referencial) a tot Catalunya, per a l'*Institut d'Estudis Aranesi*.

La declaració d'oficialitat lingüística aparella el reconeixement d'uns drets lingüístics. Aquests són ja previstos en l'article 36 de l'estatut. La Llei 35/2010 els tracta en l'article 3 sense que hi detalli o hi afegeixi gaire més cosa. De fet, si l'estatut remet a la llei, també la Llei 35/2010 acaba rementent a l'article 36 de l'Estatut. Una remissió recíproca que confirma que som pràcticament davant una translació del redactat d'una norma en una altra. Concretament, l'article 3 de la Llei 35/2010 preveu:

Article 3 - Drets lingüístics

1. D'acord amb l'Estatut d'autonomia, els drets lingüístics relatius a la llengua pròpia de l'Aran són els següents:

- a) Conèixer-la, en els termes que aquesta llei estableix.
- b) Expressar-s'hi oralment i per escrit, en les relacions i els actes públics i privats, d'acord amb la normativa vigent.
- c) Utilitzar-la en les relacions amb les institucions i administracions públiques a l'Aran i amb les institucions de la Generalitat a què fa referència l'article 2.2 de l'Estatut d'autonomia arreu de Catalunya, i ésser-hi atès, en els termes que aquesta llei estableix.

14. L'article 143, sobre llengua pròpia, estableix literalment:

1. Correspon a la Generalitat de Catalunya la competència exclusiva en matèria de llengua pròpia, que inclou, en tot cas, la determinació de l'abast, els usos i els efectes jurídics de la seva oficialitat, i també la normalització lingüística del català.

2. Correspon a la Generalitat i també al *Conselh Generau d'Aran* la competència sobre la normalització lingüística de l'occità, denominat aranès a l'Aran.

15. Vegeu la disposició addicional 2a de la Llei 35/2010, que determina la competència sobre la normalització i la política lingüístiques de cada administració. Pel que fa a l'autoritat acadèmica, queda establerta en l'article 4.

d) No ésser objecte de discriminació per raons lingüístiques.

2. D'acord amb l'article 36.3 de l'Estatut d'autonomia, a l'Aran totes les persones tenen també els altres drets que reconeix aquesta llei.

Hi veiem, doncs, una pràctica reproducció de l'article 36 de l'estatut,¹⁶ si bé amb una variant en l'estil de redacció, aquesta trufada de referències i remissions: «d'acord amb l'estatut», «en els termes que aquesta llei estableix», «d'acord amb la normativa vigent», «d'acord amb l'article 36.3 de l'estatut».

Malgrat que la Llei no avança gaire més enllà del que ja fa el mateix text estatutari, sí que podem destriar els drets lingüístics a les persones en dos àmbits, segons que s'estableixen i s'exerceixin dins o fora de l'Aran:

a) A l'Aran, on, pel mateix caràcter territorial de l'oficialitat de la llengua, hi vincula també altres administracions públiques (Administració de l'Estat, Generalitat, Administració de Justícia), i tothom hi té el dret de poder-se expressar i ser atès en la relació amb qualsevol institució i administració.

b) Fora de l'Aran, i dins de Catalunya. En aquest cas la legislació atorga un dret subjectiu als habitants d'Aran de poder-se relacionar amb l'Administració de la Generalitat (Parlament i Govern, i sector públic que en depengui) de manera que els ciutadans no poden ser requerits de canviar de llengua o haver de proveir una traducció dels textos o intervencions fetes en aranès. La Generalitat ha d'acceptar i tramitar aquells escrits i les peticions orals formulades en aranès; com també, com hem vist amb l'article 7.2 de la Llei, ha de produir i posar a l'abast en aranès, les disposicions, resolucions i acords si aquests afecten específicament l'Aran.

És aquesta previsió i preservació de drets lingüístics subjectius o personals més enllà de l'Aran (poder ser atès en aranès fora de l'Aran) el que representa la principal innovació normativa en la regulació de l'oficialitat de l'occità, i és la raó que explica el caràcter d'extraterritorialitat oficial de la llengua que fa l'Estatut de 2006. Aquesta és una precisió important de fer quan periòdicament hom pot llegir en alguns sectors que occità i català són cooficials a Catalunya. Una afirmació que revela una interpretació esbiaixada del que realment persegueix la Llei amb l'oficialitat extraterritorial: preservar els drets subjectius de les persones que, parlant o escrivint aranès, no es vegin privades de ser ateses per les administracions catalanes ni es vegin obligades a suportar càrregues administratives i econòmiques per haver de traduir documents o intervencions produïdes en occità aranès (o, eventualment, en occità en general).

16. Article 36 (EAC). Drets amb relació a l'aranès:

1. A l'Aran totes les persones tenen el dret de conèixer i utilitzar l'aranès i d'ésser ateses oralment i per escrit en aranès en llurs relacions amb les administracions públiques i amb les entitats públiques i privades que en depenen.

2. Els ciutadans de l'Aran tenen el dret d'utilitzar l'aranès en llurs relacions amb la Generalitat.

3. S'han de determinar per llei els altres drets i deures lingüístics amb relació a l'aranès.

Corroborar aquesta pretensió de la llei la manera com es preveu i modula l'oficialitat pel que fa a les administracions públiques catalanes. Per exemple, la Llei 35/2010 es refereix als ens locals de Catalunya, a l'article 6.3, en un sentit genèric i volitiu, a diferència del que es desprèn per a la Generalitat i el seu sistema institucional, quan produeix normes, *si aquestes afecten específicament l'Aran*, com ja hem vist.

Així, a l'article 6.3 de la Llei trobem la referència als «ajuntaments que vulguin incloure la llengua pròpia de l'Aran en llurs polítiques lingüístiques» (el subratllat és nostre). Per tant, no hi ha un mandat ni obligació per als ens locals d'un ús objectiu de l'occità, llevat dels ajuntaments aranesos o del mateix *Conselh Generau d'Aran*, obligació aquesta derivada del principi territorial i del caràcter de llengua pròpia de l'occità aranès a l'Aran.

4. EL LÍMIT I PRINCIPI DE LA LEGITIMITAT

En resseguir el progressiu reconeixement alhora legal i lingüístic de la llengua occitana a Catalunya, podem considerar que es tracta d'una evolució en conjunt positiva. Més de 30 anys de reconeixement legal i de polítiques actives de foment de l'occità aranès aboquen a (i haurien de permetre) un balanç sobre el grau d'avenç i recuperació de la llengua. Passat aquest període, caldria esperar uns resultats també positius en el pla sociolingüístic, és a dir, en el dels usos socials i culturals de l'occità aranès en el propi territori, i valorar l'efecte que hi hagi pogut tenir en aquesta evolució el marc legal de protecció que hem vist fins ara.

Això no obstant, l'evolució de l'occità aranès coneix una creixent precarització social. La massa de parlants potencials de l'occità aranès se situa entre un 20 i un 22 per cent de la població de l'Aran, segons les dades de la darrera *Enquesta d'usos lingüístics de la població de 2013* (EULP 2013),¹⁷ que la Direcció General de Política Lingüística elabora cada cinc anys junt amb l'Institut d'Estadística de Catalunya (DESCAT).¹⁸ Sobre una població total del territori d'uns 10.000 habitants, l'enquesta ofereix dades obtingudes en la població de més de quinze anys d'edat (una mostra 8.167 persones). La mateixa enquesta informa que declaren fer-ne un ús habitual un 18 %, la qual cosa ens situa davant d'una massa parlant d'occità aranès d'unes 2.000 persones.

Com mantenir avui dia en termes de normalitat una llengua amb una comunitat parlant de 2.000 persones? Com aturar la regressió del nombre de parlants i mantenir-lo?

17. *Enquesta d'usos lingüístics de la Població 2013*, enquesta realitzada conjuntament per la Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura i l'Institut d'Estadística de Catalunya, publicat el març de 2015, consultable en línia a www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/catalog/pdfdocs/eulp2013.pdf.

18. Vegeu en aquest sentit l'article d'Aitor Carrera *I què en fem, de l'occità? Algunes consideracions a partir de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població de 2013*, publicat al blog de la *Revista de Llengua i Dret*, el 15 d'octubre de 2015.

Vet aquí una gran qüestió, oimés quan observem que aquestes darreres dades del 2013 reflecteixen i confirmen una evolució decreixent del nombre de parlants, que ja es constatava en l'enquesta anterior (el 2008), respecte dels primers estudis que es van fer el 1986.¹⁹ Cal una reflexió sobre el disseny, efectivitat i límits de les polítiques lingüístiques desenvolupades, que no semblen haver pogut mantenir els nivells d'ús de la llengua. Com cal portar la reflexió també sobre els elements de caire social i/o econòmic, i l'evolució demogràfica derivada dels canvis en l'estructura econòmica i comercial de l'Aran, que s'ha produït en aquest mateix període.

Evidentment, aquestes reflexions sobre la legislació a l'entorn de l'occità aranès posen de relleu la necessitat de manifestar i renovar la legitimitat social i política, que ha de venir del propi territori. Cal valorar elements de tipus endogen, en la mateixa població aranesa, sobre la valoració que fa i la percepció que té de la llengua pròpia, així com les idees lingüístiques que hi projecten pel que fa al futur i la necessitat de preservar-la, i en quins termes i condicions.

Malgrat les previsions legals, és obvi que l'idioma necessita altres elements per assolir una normalitat d'usos, com una producció i consum cultural i uns mitjans de comunicació social en la llengua del país (ràdio i TV), i un sistema educatiu eficaç en continguts i en la formació d'actituds i valors positius envers la llengua pròpia. Però, també per això, cal saber fins on hom pot estar disposat a actuar des dels poders públics i la societat civil.

Tot plegat imposa, finalment, la reflexió de fins a quin punt el marc legal, i totes les previsions normatives de protecció i foment d'una llengua, serveixen i són útils, quan es constata que la protecció legal no sols ha evolucionat positivament, sinó que ha augmentat progressivament el voltatge i l'abast jurídic de protecció de la llengua. I s'imposa perquè sembla que l'àmbit jurídic esdevingui *de facto* l'espai en què es pot tractar i continuar evolucionant en positiu sobre l'occità aranès, sense que necessàriament hi hagi una correlació amb la realitat sobre el terreny. És aleshores quan és lícit preguntar-se sobre els fonaments de legitimitat de les lleis que hem vist fins ara, i com aquesta se sustenta en una voluntat real i social del país d'Aran, expressada políticament.

Les lleis, com les obres lingüístiques codificadores (diccionaris, gramàtiques), són instruments bàsics per a una llengua. El manteniment de l'occità aranès, però, per propici que li sigui el marc legal, actual o futur, i al més alt nivell d'oficialitat i rang jurídic, requereix que es facin aquestes i altres anàlisis extrajurídiques, que prenguin en consideració aspectes cabdals en la dinàmica social de la qual és part i expressió tota llengua en tant que element de comunicació i relació. Entre aquests, apuntem: a) l'estructura i el pes demogràfics dels parlants en el propi territori; b) la manca de contínuum lingüístic i cultural occità a l'altra costat de la *termièra*;²⁰ c) la necessitat de connectivitat amb altres

19. El 1984, amb dades del primer treball sociolingüístic sobre l'aranès de Teresa Climent, el percentatge potencial de parlants era del 79%, és a dir, unes 4.740 persones sobre una població total d'uns 6.000 habitants aleshores. Ultra la relació percentual, també en el nombre absolut de potencials parlants s'observa una regressió important. Vegeu Teresa Climent, *Realitat lingüística a la Val d'Aran*, Generalitat de Catalunya, Col·lecció Institut de Sociolingüística Catalana - Monografies, núm. 2, Barcelona, abril de 1986.

20. *Termièra*, paraula occitana que significa 'límit' i, per extensió, 'frontera'. Especialment d'ús habitual a l'Aran, on també se sol emprar amb el mateix significat l'expressió *Eth pont de Rèi*, nom del

territoris i expressions culturals occitanes, i d) la necessitat de disposar, en conseqüència, dels recursos lingüístics tècnics, humans, i financers corresponents.

Unes reflexions que han de pivotar no només en termes quantitius, sinó també en termes qualitius, com el valor de la cultura i la llengua. Arribats en aquest punt, un cop més, el marc legal recollirà i es confrontarà amb el límit de la legitimació social i política necessària que han d'expressar els propis aranesos, justificació primera i última de qual-sevol marc legal per a l'occità aranès.

pont sobre la Garona al municipi de Bausèn, al mateix lloc del límit fronterer administratiu.